

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญ

เฟิร์นเป็นพืชที่ไม่มีดอกและเมล็ดสืบพันธุ์โดยการสร้างสปอร์ ในปัจจุบันได้นำเฟิร์นมาใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง ทั้งในด้านเป็นไม้ปลูกประดับบ้านและสวน และอีกทั้งเฟิร์นหลายชนิดที่ถูกนำมารับประทานเป็นอาหาร โดยนำมารับประทานเป็นอาหารจำพวกผัก เช่น ผักกูดน้ำ (*Ceratopteris thalictroides* Brongn.) ผักแว่น (*Marislea crenata* Presl) โดยเฉพาะผักกูดน้ำเป็นผักที่ชาวจังหวัดเลยนิยมนำมารับประทาน และอีกทั้งนำมาใช้เป็นยาสมุนไพร เช่น ใบผักกูดแดง (*Stenochlea palustris* Bedd.) ทำเป็นยาแก้โรคผิวหนัง ใบเกล็ดนาคราช (*Drymoglossm piloselloides* Presl) ทำเป็นยาแก้อาการคัน ใบของกระแตไต่ไม้ (*Drynaria quercifolia* J.Sm.) ทำเป็นยาแก้อาการบวม (ทวิศักดิ์ บุญเกิด, 2520) เถาของลิเภา (*Ligodium* spp.) นำมาถักเป็นเครื่องใช้และเป็นเครื่องประดับที่มีราคาแพง จะเห็นได้ว่าเฟิร์นเป็นพืชที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ โดยได้นำมาใช้ประโยชน์หลายด้าน เป็นพืชผัก สมุนไพร ไม้ประดับและวัตถุดิบในงานหัตถกรรม นอกจากนี้เฟิร์นยังมีความสำคัญในด้านนิเวศวิทยาโดยเป็นพืชชั้นล่างช่วยปกป้องผิวดินรักษาสภาพหน้าดินตามไหล่เขา (จารุพันธ์ ทองแถม, 2523)

อำเภอภูเรือตั้งอยู่ในเขตภูมิประเทศภูเขาสูง มีอากาศหนาวตลอดปี และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดเลย โดยเฉพาะช่วงฤดูหนาว ระหว่างช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนมกราคม ที่พบว่าในบางพื้นที่อุณหภูมิลดต่ำลงจนทำให้เกิดปรากฏการณ์หยดน้ำกลายเป็นน้ำแข็ง (แม่คะนิง) และพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาจึงมีความสวยงามของภูมิทัศน์ มีความสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ซึ่งป่าไม้ที่พบในเขตอำเภอภูเรือประกอบด้วย ป่าดิบเขา ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าสนเขา และป่าไม้อุ่ม

สวนรุกขชาติภูแปก มีเนื้อที่ประมาณ 3,000 ไร่ (5 ตารางกิโลเมตร) ตั้งอยู่ที่อำเภอภูเรือ ได้ถูกผนวกพื้นที่เข้าเป็นส่วนหนึ่งของสวนรุกขชาติ 100 ปี กรมป่าไม้ (ปากปวน) สภาพภูมิประเทศของภูแปกมีลักษณะลาดเทเป็นไหล่เขา และบริเวณยอดเป็นพื้นที่ราบเช่นเดียวกันภูกระดึง พื้นที่ส่วนใหญ่ปกคลุมด้วยป่าสนและป่าดิบเขา บางส่วนเคยผ่านการทำไร่เลื่อนลอย สภาพสังคมพืชส่วนใหญ่ปกคลุมด้วยป่าดิบเขา ป่าสนเขา มีธารน้ำที่ไหล มีพื้นที่ที่มีดินตื้นๆ และมีหินโผล่จะมีต้นไม้แคระแกรนเตี้ยๆ เป็นส่วนใหญ่ บริเวณยอดเขามักพบพรรณไม้คล้ายๆ กับของภูกระดึงและภูเรือ เช่น สนสามใบ สนสองใบ กุหลาบแดงและกุหลาบขาว เป็นต้น และเฟิร์นก็เป็นพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่งที่น่าสนใจในบริเวณสวนรุกขชาติภูแปก ซึ่งเฟิร์นนอกจากจะเป็นพืชที่มีเอกลักษณ์ทางสัณฐาน รูปร่างเฉพาะตัวแล้วสังคมเฟิร์นยังบ่งบอกถึงสภาพอากาศอีกด้วยหากป่าใดมีเฟิร์นหลายชนิดแสดงว่าป่าแห่งนั้นมีความชื้นสูง (สมพงษ์ ธรรมถาวร, 2526)

เนื่องจากสภาพพื้นที่ของสวนรุกขชาติภูแปกมีพื้นที่เป็นป่าที่สมบูรณ์ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งมีนักท่องเที่ยวและผู้สนใจจะศึกษาธรรมชาติได้เข้ามาเที่ยวชมอย่างมาก

แต่เนื่องจากบริเวณโดยรอบสวนรุกขชาติถูกแปดเป็นพื้นที่กิจกรรมที่มีการแผ้วถางป่าเพื่อทำไร่กันอย่างมากจึงอาจทำให้ความหลากหลายของเฟิร์นมีการเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงได้ทำการศึกษารวบรวมชนิดของเฟิร์นในสวนรุกขชาติถูกแปด ซึ่งจะประโยชน์อย่างมากต่อการศึกษาและจัดทำข้อมูลพื้นฐานของเฟิร์น และสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์เฟิร์นบริเวณสวนรุกขชาติถูกแปดและป่าธรรมชาติบริเวณใกล้เคียงและศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเฟิร์นที่พบบริเวณอื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสำรวจและรวบรวมเฟิร์น ที่วนอุทยานถูกแปดและป่าธรรมชาติใกล้เคียงบริเวณสวนรุกขชาติถูกแปด อำเภอภูเรือ จ. เลย
2. จัดทำข้อมูลเพื่อเป็นแหล่งศึกษาของชุมชนต่อไป
3. เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานทางการศึกษา ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวิจัยด้านต่างๆต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลพื้นฐานของเฟิร์นที่สามารถใช้ในการวิจัยในเชิงอนุกรมวิธาน และเป็นข้อมูลพื้นฐานกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสวนรุกขชาติถูกแปด อำเภอภูเรือ
2. ได้ตัวอย่างเฟิร์นเพื่อรวบรวมไว้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชนและผู้สนใจต่อไป
3. เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทางด้านการจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพ

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษามีขอบเขตดังนี้

1. สำรวจเฟิร์นในสวนรุกขชาติถูกแปด และป่าธรรมชาติใกล้เคียงบริเวณสวนรุกขชาติถูกแปด อ. ภูเรือ จ. เลย
2. ทำการสำรวจและเก็บตัวอย่างพร้อมทั้งทำการถ่ายภาพ
3. ทำการแยกชนิดโดยใช้รูปพรรณของ M. Tagawa & K. Iwatsuki: Flora of Thailand Vol. 3 Part 1 – 4

สถานที่ทำการศึกษา

เขตพื้นที่บริเวณสวนรุกขชาติถูกแปดและโปรแกรมชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

นิยามศัพท์เฉพาะ

เฟิร์น	หมายถึง พืชไม่มีดอกมีระบบท่อลำเลียงที่ใช้ลำเลียงน้ำและสารอาหารและฮอโมนอยู่ภายใน
อนุกรมวิธาน	หมายถึง ตรงกับรากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า taxonomy หรือ systematic

เป็นศาสตร์ที่มีขอบเขตกว้างขวางในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ
รูปพรรณสัณฐานของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยอาศัยข้อมูลหลายๆด้านของ
สิ่งใดสิ่งหนึ่งเหล่านั้น
สัณฐานวิทยา หมายถึง ศึกษาเกี่ยวกับรูปร่างและลักษณะโครงสร้างภายนอกของสิ่งมีชีวิต